

Мария Спасова (Велико Търново, България)

SCRIPTIO CONTINUA И РОЛЯТА НА ЕДИН ПРЕДЛОГ

Краткото житие на Кирил (Успение Кирилово) е публикувано нееднократно¹. В последното солидно издание „Жития Кирилла и Мефодия“² то не е намерило място вероятно поради концепцията на издателите (включени са само руски преписи от XII—XV в.).

Повод за тази статия първоначално бе намерението да бъде публикуван пълният текст на Краткото Кирилово житие по преписа, обнародван частично от Йордан Иванов³. Житието е поместено в сборник от XVI в., който съдържа слова, поучения и проложни жития и е описан от Ст. Романски⁴. Ръкописът е молдо-влахийски, среднобългарски, и се съхранява в Университетската библиотека „Драгоманов“ в гр. Лвов под № 1.В.1 (201). Разполагам и с още два молдо-влахийски преписа на житието, съхранявани в лвовските ръкописни фондове. Получих и фотокопия на житието, включено в сборника на Гаврил Урик от 1439 г.⁵ Вторият лвовски препис е от XV в., също е среднобългарски, № 2 от сбирката на Петрушевич. Това е сборник, който съдържа и съчинения на Евтимий Търновски и Григорий Цамблак. Днес се намира в ръкописния фонд на библиотеката „Василий Стефаник“. Успението е поместено на л. 10а—12б. Този препис е бил известен на П. А. Лавров⁶, който го сравнява с Гилфердинговия, но не го публикува отделно (по разночетенията у Лавров констатирах, че той е притежавал именно този препис, но в изданието липсва археографска справка за него).

Третият лвовски препис е поместен в ръкопис № 98, цветен триод от XVI в., среднобългарски препис, също от сбирката на Петрушевич.

Четвъртият препис на Краткото Кирилово житие се съдържа в сборника на Гаврил Урик от 1439 г., който отдавна е известен на учените. Подробно за съдбата

¹ Г и л ь ф е р д и н г, А. Ф. Известия АН по ОРЯС, VI, СПб., 1858, 383—386; Б и л ь б а с о в, В. А. Кирилл и Мефодий. Т. 2. СПб., 1871, 238—246 (Той отпечатва Григоровичевия препис — молдавски — от 1450 г., писан в Сучава); Ш л я к о в, Н. В. Известия ОРЯС, XV, 3, СПб., 1910, 173—178 (Той публикува ръкопис № 323, XVI—XVII в. от сбирката на Погодин. Пълен опис на този ръкопис и корекции на Шляков прави И в а н о в а, К. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на Погодин. С., 1981, с. 165); Л а в р о в, П. А. Материали по истории возникновения древнейшей славянской письменности. Л., 1930, 154—157 (Той препечатва Гилфердинговия препис); И в а н о в, И. Български старини из Македония. С., 1931, 284—288 (Част от текста на житието и по Л, а другата част — по Б); А н г е л о в, Б. Из старата българска, руска и сръбска литература. Т. I. С., 1958, 36—44 (Публикува препис Б, но без последната страница); С н е г а р о в, И. Ненздадени старобългарски жития. ГДА, III (XXIX), 1953—1954, 159—162 (Текстът на житието е непълен). Прегледът на изданието на Успение Кирилово не включва всички преиздания на вече познати преписи.

² Жития Кирилла и Мефодия. М.—С., 1986.

³ И в а н о в, И. Цит. съч., 284—286.

⁴ Р о м а н с к и, С. Влахо-български ръкописи в Лвовската университетска библиотека. — Периодическо списание, 71, 1910, 587—610.

⁵ Фотокопията от преписа на Гаврил Урик ми бяха предоставени от колегата Д. Кенанов, за което сърдечно му благодаря.

⁶ Л а в р о в, П. А. Цит. съч., 154—157.

на сборника пише Г. Михаила⁷. Успението по този препис е публикувано от Б. Ангелов⁸, който обаче не е разполагал с последната страница, съдържаща края на житието. Пълният текст по-късно публикува Елена Линца⁹. Преписът на Гавриил Урик е най-ранният датиран среднобългарски препис, цѐнен и в езиково отношение.

Обединяващото между тези четири преписа е правописът (двуюсов, двуеров, търновска редакция), пълната лексикална идентичност и липсата на значими граматически отлики. По-интересен е обаче фактът, че и в четирите преписа се посочва, че Кирил е починал на 40, а не на 42 години. Естествено е да се допусне, че става дума за грешка¹⁰, която по необясними причини се повтаря във всички преписи (подобен извод се потвърждава и от Пространното Кирилово житие, което посочва също 42 години). Но възниква въпросът: какво би било тълкуването на учените на този прогиворечив факт около тези две години, ако първоначално бе публикуван не Гилфердинговият, а преписът на Гавриил Урик? А и действително ли в Гилфердинговия препис е посочено числото 42, а не 40 за Кириловата кончина? Не разполагам с фотокопия от преписа, но иначе безупречното научно издание на Лавров дава основания за съмнение в правилността на разчитане на цифрите. След буквата \bar{m} с числена стойност 40 Лавров е поставил v^1 , но наличието на паерчик след v е предпоставка и за друго тълкуване. По-вероятно е буквата v^1 тук да предава не цифрата 2, а предлог vz с изпаднала ерова гласна, маркирана с паерчик. Ето изразът, съдържащ спорната цифра: почн же...

„ $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{v}$, $\bar{m}\bar{v}^1$. \bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$, $\bar{d}\bar{i}$. $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$. За преписвача явно е било неясно значението на предлога vz като v^1 особено при SCRIPTIO CONTINUA и той (а може би издателят?) е обединил m и v^1 и ги е въвел под титла. Ако се отстрани инверсията на израза, значението на предлога става ясно: почн же... $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{v}$ \bar{m} . \bar{v} . $\bar{d}\bar{i}$. $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$

\bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$. Такова може да бъде обяснението на „традиционната“ грешка в предаването на цифрата за възрастта на Кириловата кончина в Краткото му житие. Необходимо е обаче да се направи преглед на всички известни преписи на това житие, като се ревизира този израз. Според едни автори известни са 7 преписа на Успението¹¹, а според други¹² — 8 преписа (обаче посоченият препис от ръкопис № 178, сбирка на Хлудов, ГИМ, не е Краткото житие, а памет за Кирил).

1. Първи Лвовски препис (L_1): Ркп. № 1.В.1.(201), Университетска библиотека, XVI в.: почн же... $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{v}$ \bar{m} $\bar{t}\bar{n}$. \bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$ $\bar{d}\bar{i}$ $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$ (239a);

2. Втори Лвовски препис (L_2): Ркп. № 2 от сбирката на Петрушевич, XV в.: почн же... $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{v}$ \bar{m} $\bar{t}\bar{n}$. \bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$ $\bar{d}\bar{i}$ $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$ (л. 126);

3. Трети Лвовски препис (L_3): Ркп. № 98, Цветен триод от сбирката на Петрушевич (L_2 и L_3 днес се съхраняват в ръкописния фонд на академичната библиотека „Василий Стефаник“), XVI в.: почн же... $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{e}\bar{m}\bar{y}$ \bar{m} $\bar{t}\bar{n}$ \bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$ $\bar{d}\bar{i}$ $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$ (26). Този препис не е съхранен цялостно (липсва един цял лист);

4. Букурещки препис (B): Ркп. № 164 Б.А.Р. Сборник от 1439 г., писан от Гавриил Урик: почн же... $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{l}\bar{v}\bar{t}\bar{v}\bar{m}\bar{y}$ \bar{m} $\bar{t}\bar{n}\bar{m}$ \bar{m} $\bar{c}\bar{z}$ $\bar{f}\bar{e}\bar{v}\bar{z}\bar{a}\bar{r}\bar{i}\bar{a}$ $\bar{d}\bar{i}$ $\bar{d}\bar{n}\bar{y}$;

⁷ М и х а и л а, Г. Рукописи Гавриила Урика Нямецкого и их литературное значение. — В: Търновска книжовна школа. Т. 2. С., 1980, 81—88.

⁸ Ангелов, Б. Цит. съч., 36—44.

⁹ Цит. по: М и х а и л а, Г. — В: O l t e a n u, P., G. M i h a i l ä. Slava veche și slavopa gotaneasca. București, 1975, 381—384.

¹⁰ И в а н о в а, К. Стара българска литература. Житиенписни творби. С., 1986, с. 513.

¹¹ Пак там, с. 512.

¹² Д и н е к о в, П., К. К у е в, Д. П е т к а н о в а. Христоматия по старобългарска литература. С., 1978, с. 106.

5. Гилфердингов препис (Призренски — P_1): *почн же... съ лѣтъ мѣ. мѣца фєврѣа, дѣ. днѣ.* (Лавров, П. А. Цит. съч., с 157). При издаването на текста Лавров посочва разночетения по Белградски и P_2 , но по необясними причини не е посочено различието при цифрата 42.

6. Погодински препис (P_2): Ркп. № 323 от сбирката на М. Погодин, XVII в. Този ръкопис е издаден от Шляков, а много пълно е описан от Кл. Иванова¹³, която дава и края на житието: *почн... сън лѣто... м. в. мѣца фєврѣа дѣ...*;

7. Белградски препис (Блг): Ркп. № 11, сръбска редакция от фонда на АН, XVI—XVII в. Втората част на преписа е издадена от Й. Иванов¹⁴: *почн... сън лѣто... мѣ мѣца фєр'вара дѣ...*;

8. Вахрамеев препис (В): Ркп. № 35, ГИМ, XVII в. Липсват ми фотоси от този препис.

9. Григоровичев препис (Молдавски — М): Този препис е от 1450 г. и е издаден от Билбасов. Липсват ми фотоси от него, както и издаденият текст. Лавров го е използвал за разночетения, а в уводната глава пише, че Григоровичевият препис почти напълно съпада с P_2 ¹⁵.

10. Препис от XV в., западнобългарски безюсов правопис; непълен. Съхранява се в Библиотеката на БАН и е издаден от Ив. Снегаров¹⁶. Не притежавам фотокопия от житието, както и изданието на преписа.

Въвеждането на лвовските преписи увеличава броя на известните и публикувани цялостно текстове. Съпоставката на израза, съдържащ спорната цифра, дава интересни резултати. Четири от преписите съдържат категоричното *м тнмь лѣто*. Гилфердинговият и Погодинският вероятно са преписани неправилно от преписвачите (или са разчетени неправилно от издателите?). Наличието на паеричи (в Гилфердинговия) и на ударение (в Погодинския) потвърждават становището, че *в* е предлог, а не цифра 2. Останалите четири преписа не могат да бъдат коментирани, защото липсват фотокопия от тях. Не е маловажен фактът обаче, че най-ранните преписи са категорични в предаването на числото 40.

Съществува и едно чисто граматическо основание да се съмняваме, че *мѣ'* и *мѣ'* са със стойност 42. Съществителното *лѣто* в съчетание със спорната цифра не е в дуална, а в плурална форма (разбира се, това може да се дължи на разпадането на дуалиса в български език, но така е и в сръбските преписи).

Остава открит големият въпрос за Пространното Кирилово житие, считано безспорно за първично, възникнало през IX в., в което е посочено числото 42. От многобройните преписи на житието най-ранният е от 1469 г., а останалите са по-късни. Освен това не е известен нито един препис от българска или молдо-влахийска редакция. Критичният преглед на онази част от текста, съдържаща спорния момент, разкрива необичайно разнообразие по отношение на изписването на цифрата и на съществителното *лѣто*. В изданието на Лавров¹⁷ са приведени разночетения по 16 преписа. Само два преписа предават числото словесно, като в единия то се съгласува с *лѣтъ*, а в другия — с *лѣта*. Четири от преписите включват израза *сы. м. лѣтъ н двѣм*. В 7 преписа се среща *м н двѣма лѣтома*.

¹³ Иванова, К. Български, сръбски... с. 165.

¹⁴ Иванов, Й. Цит. съч., 286—288.

¹⁵ Лавров, П. А. Цит. съч., с. XL.

¹⁶ Снегаров, И. Цит. съч., 159—162.

¹⁷ Лавров, П. А. Цит. съч., с. 35.

Различният начин за изписване и предаване на цифрата, както и несъгласуваността по отношение на плурална и дуална форма са достатъчно основание (ако не и доказателство!) за извода, че тази част от текста за преписвачите е била или неясна, или неуточнена и не безспорна. Отликите са твърде значими, но досега са оставали извън вниманието на текстолозите и не са търсени причините, които са ги породили.

Ревизията на една цифра от Успение Кирилово довежда до един значим и труден проблем: първично ли е нанстина Пространното житие в този вариант, в който го познаваме? Всички познати преписи са по-късни от най-ранния препис на Успението. Съществуват достатъчно основания да се приеме, че грешката в Краткото житие на цифрата 40 се е превърнала в традиционна в Пространното, ако допуснем, че то е възникнало по-късно. Много по-логично е да се приеме, че първичният вариант на едно пространно житие, включващо цитати от Светото писание и от съчиненията на отците, ще да е бил по-кратък, по-конкретен и фактологичен, фиксиращ събития и факти и подчинен на една по-ясна и конкретна концепция (каквато е например кончината на Първоучителя и провъзгласяването му за светец). Може да се допусне, че е съществувал архитип, недостигнал до нас, вариант на който е Успение Кирилово, дало основата за Пространното житие Кирил. А колкото до традиционната грешка 40/42, то, както отбелязва Т. Копреева, „по-видимому, причина вкрапшихся неточностей — результат длительного бытования текста, много раз переписывавшегося, и не всегда квалифицированными переписчиками. Кроме того, этот текст подвергался редакционным поновлениям, так как был живым на протяжении многих веков своего бытования. . .“¹⁸.

Славистичните проучвания на цикъла съчинения за Кирил и Методий продължават, защото много въпроси и проблеми на текста чакат конкретен отговор.

ПРИНЦИПИ ЗА ИЗДАВАНЕТО НА ТЕКСТА НА УСПЕНИЕ КИРИЛОВО ПО ПРЕПИС ОТ XVI В., РЪКОПИС № 1. В. 1 (201)

1. Графичната система от ръкописа се предава цялостно, като единствено широко о и широко е се изписват обикновени.
2. Съкращенията не се развързват, надредните букви не се свалят в реда (това има значение за по-нататъшното проучване).
3. Препинателните и надредните знаци се предават точно.
4. Собствените имена се изписват с главна буква.
5. Текстът е разделен на абзаци и изречения според интерпункцията на преписа, но изреченията не започват с главна буква.
6. Краят на реда в ръкописа са отбелязва с отвесна черта в текста, а краят на страницата — с две отвесни черти.
7. В лявото поле се дава оригиналната пагинация.

Житіє њ жнзнь прп̑ а̑наго ѡца̑ нашє̑ Кирїла Фїлосѡфа.
Б̑гословї̑ ѡчє̑ ~

236a Сєго прп̑ а̑наго ѡца̑ нашєго̑ Кирїла ѡч̑ / ство̑ н̑мѣше¹ трѣсла̑внын̑ њ
вел̑нкын² гр̑а̑ / Сѡлоу̑нь, въ̑ нємже̑ њ родн̑ с̑а̑. р̑ѡдо̑ сын̑ / вл̑бгарнн̑. ѡ
б̑говѣрнн̑ њ б̑гоч̑стн̑ / въ̑ р̑ѡдн̑телєн̑ родн̑ с̑а̑. н̑ма̑ же̑ ѡцо̑ / єго̑ л̑вѣ³.
н̑ м̑тр̑н̑ єго̑, Марїа̑. б̑вг̑а̑ / тн̑ њ пр̑ѣвн̑ въ̑ гр̑адѣ̑ то̑. њ б̑гоч̑стн̑вн̑⁴, / њ

¹⁸ К о п р е е в а, Т. Н. Неизвестные отрывки из „Богословия“ Иоанна Дамаскина в переводе Иоанна Экзарха Болгарского в списке XV века. — Старобългаристика, VII, 1983, № 4, с. 100.

ВМѢ ВЪСѢДАЮЩИИ ТѢЛОМЪ ЛЮДИ
ШАВШЕГО СЕБѢ ЦРКВЬ ОДОБРОУ
ЛЕНСКО ПОСЛАЖАНЪ ТѢЛОМЪ И
КОНСТАНТИНЪ РА. И ТѢЛОМЪ И
СЕСТРОМЪ И ШЕМИ АЛАЦРЪ И ВЪ ТРЕТИ
ИМѢ НА ВЪСѢ ГРАМАТИСѢ И
АМЕТРИ. КОМЪ ОДОУЛЪВА И ФІЛО
СОФІА. И ВЪСѢ ФІЛОСОФІА ОУТЕРЕНЕ
НА ВЪСѢ. И РИТОРИСѢ. И АРИТМИ
ТИСѢ. И АСТРОНОМИКѢ. И МУСИ
КѢ. И ШЕДЕТОГДА И АМАТРИОУ
ПРОГРАСКИ. БОСѢ ВЪСѢ И АЛЪ. И
ДОУЛА НАСТЫА ИСОМЪ. И ИСТО
СЪ ВЪРАСѢ. ОЛАСЪ ВЪРЪЖЕ ТЪ БИ
ПРОШЕЖЕ И КОНСТАНДИ. КОМОСОФ
И МЕНОВ ИЛОСАМИЖЕ И ПОПРАБЪ
СЛОТЪ И ВЪЖА СЕРЕСЕГО. И БО
МЖЕШЕ ВЪ ВЪРЪГАЛНИ. И КОБЕ
СЛОВЕ И КАГО ОУМЪ И АНЪ КОЛИКО КРИ
НЪ. И ЕЛИЦЪЖЕ ПЕО РЪКРШЕНЪ. ОН
КЕРТИВЪ И ПРИВЕДЕ И ПРАВОСЛАВЪ
АВЪ КЪ. И ИАТМЕЛЪ ИМЪ. И ИГЪ СЕ
ВЪ ИСЪ АУМЪ. И ИМЪ КОБРАТИНА
ВЪ АМАТРИА И СКА. И АТЪ СКА. БИ
ЖЕ ВЪ РАЦИ И ПЕ СЪ ПРЕНЕ ОУ СЪ И ТРОНИ
И ПЕ СЛАШЕ РАЦИ И Е И СЪ МЪ ИАЦИ ОУ
ОУ СЪ И ТРОНИ. И О ПРАВОСЛАВЪ И ВЪ
О И КЕ ПОСЛАВЪ СКОРЪ ФІЛОСОФА ТМО
ТИ. О И КЕШЕ ОБЛИНЪ ИАЦИ ТОВЪ.
И ПЕ СЪ И ВЪ А СЕРСЪ. И ВЪ ИА ПЕ СЛА
И И ФІЛОСОФА. И ИА ПЕ И СЪ ЖЕ ТОВЪ
А И СЪ ИАДО. О И КЕ ВЪ ИЕ ВЪ СЪ И ТРОНИ

кармиѣ . слыша бже сепана и мекы
андрианъ ѿ фа сее тго кнмента . по
прикождени философа . ерѣтесосты
сѣи метъкъ съпритъто съсвѣщамни
на димь блг влданым и докрови ны
ми . и съклобы завже лапа тгло сего
кнмента . къ несѣша сътра мекы
гра . философа келр дѣти па сѣла
ковѣ и велико вѣстѣя . послѣ сѣ боу
жше к сѣм доу и ни нѣ вло сѣ обни
паност . нѣм зракѣ . то по вѣстѣе
мъ спамниѣ . същѣ ннѣ быша съдѣ
величюу . форма сажнотъ здрд
дѣвѣ кѣ . прѣдъ нѣ дадъ . то въ нло сѣ
падрѣ . и сѣ же н стпннѣ кнм ерѣтк
ни съ ннми прѣнше . но блиташе до
къ стѣвѣ дѣ сѣ сѣ . и по сѣра мѣ каше
днѣ зн келю дѣ сѣ рн мѣ нѣ зѣ . ка дѣ мѣ
къ нелюу . поуташен ѿ прабогъ лѣмнн
рѣ . и ни же бѣ лоу тѣ своѣ вѣ лѣ глѣ
сѣ бо аоу тѣмѣ . и по то бѣ вѣ сѣ нѣ мнн
шѣ ннѣ зѣ глѣ . и то гдѣ а вѣ нѣ мѣ
ку вѣлѣ . въ томъ е мнн шѣ тѣ съ вѣ
прѣбѣ . и днѣ нѣ оу вѣ кѣ бѣ . своѣ прѣ
сѣ лѣ ннѣ . и по нѣ вѣ вѣ боу тѣ ннѣ кѣ своѣ сѣ
и же вѣ сѣ ннѣ . вѣ лѣ кѣ кѣ сѣ вѣ вѣ . л
сѣ глѣ . ра гѣ оу рѣ дѣ . мѣ оу мѣ . нѣ нѣ оу
вѣ шѣ вѣ ѿ прабо сѣ лѣя . нѣ ннѣ вѣ кѣ мѣ оу тѣ

Фиг. 6

лѹтигѣ вѣта вѣнже шѣ бѣ вѣтѣ сѣ
крѣвѣ нѣ лѣтѣ сѣ . шѣ кѣ нѣ о трѣ тѣ нѣ
нѣ о трѣ кѣ нѣ бѣ вѣ а мѣ сѣ рѣ тѣ о нѣ сѣ нѣ
лѣ нѣ нѣ . шѣ бѣ лѣ гѣ о гѣ о нѣ лѣ кѣ шѣ гѣ о сѣ рѣ
нѣ а . нѣ о трѣ нѣ о нѣ о нѣ о сѣ рѣ днѣ тѣ дѣ нѣ бѣ рѣ
лѣ нѣ кѣ вѣ шѣ кѣ вѣ рѣ шѣ о дѣ о бѣ рѣ мѣ пѣ рѣ тѣ s мѣ
бѣ шѣ кѣ шѣ бѣ dѣ nѣ лѣ nѣ vѣ kѣ nѣ lѣ vѣ nѣ kѣ
сѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
пѣ рѣ хѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
сѣ рѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
пѣ рѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
рѣ lѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
вѣ nѣ lѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
лѣ nѣ o гѣ o rѣ dѣ o сѣ tѣ nѣ kѣ шѣ kѣ rѣ sѣ tѣ vѣ rѣ
сѣ nѣ o dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ kѣ vѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
лѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ pѣ tѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
бѣ lѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
кѣ nѣ nѣ o nѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
вѣ nѣ lѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
вѣ nѣ lѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
сѣ nѣ o dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ kѣ vѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ vѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
лѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
шѣ nѣ vѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
лѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ rѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ
нѣ rѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ dѣ nѣ sѣ nѣ

Фиг. 7

стра^х бжн^н нмаше въ себѣ. вгрѣваж / ще са ѿ възсѣкого злаго нахож
денїа. / н рѣднста сна^н емоуже нма ѿ стго крше / нїа, Квнстандїнъ⁵. І
вѣдаша н до / нлннцн да н възспнтае. онже не хо / тѣаше са донти ѵ
тоуж его съсца, тѣ / кмо ѿ своеж мтрѣ. Мтн же егѡ възспн / тавшн н на
казавшн въ блгочьстїн, н / въ блговѣрїѣ. н дошь шоу до възраста / сжше
вѣдаша н на оученїе кннга. Тѣ / н⁶ же маа нецъ⁷, вндѣ въ снѣ нѣкото /
раго мѣжа стожца, н показажца⁸ / емоу двѣца. н гла⁹ къ нѣмоу. Квнста /
ндїне, жже хоцешн, нзберн себѣ. / онже вндѣвъ едннж двѣж краснж / с
каменїе н енсро^м оукрашенж, енже н / ма свфїа. н пожть ж¹⁰ себѣ. Тѣн¹¹
же / Квнстандїнъ нз маада чнстотож їа / ко аггль оукрашѣа¹² са, н вѣ-
гаа¹³ жн / тенскы^х сластен. н прѣбываа¹⁴ прно въ / Фалмѣ н пѣнн^х ¹⁵. н
послоушанїн дѣх^м // вны. възсѣгда едннѣ пж гона.

Сабї / шав же логѡуеть црѣвь о добрѡдѣтѣ / лен¹⁶ егѡ посла за нь.
тѣн¹⁷ же прнше^а въ / Квнстантїнѣ гра^а, н тѣ оучнѣ са съ / сестрнчнше Мн-
ханла црѣ. н въ третї / н мць навыкѣ граматнкїж. н ге / ометрїж. н ѡмнрѣ
оу лѣва¹⁸, н фѡ / тѣ. н възсе фнлосѡфское оученїе / навыкѣ. н рнтѡрнкїж.
н арнѡмн / тнкн¹⁹. н астронѡмїн же, н моуїн.

Бѣше же тогда Іѡаннъ²⁰ патрїархъ / црогра^аскын, ересь въз вннжлѣ.
н / хоула на стѣа нкѡны, нн ѿ стго / сѣвѣра ѿ стѡла сѣврѣженъ бы
/ прнше^а же Квнстандїнъ Фнлосѡф / къ нѣмоу н посрамн же н попрѣвь /
злочьстнѣжа ересь егѡ.

По то / м же ше^а въ Брѣгаланнцж, н обрѣ^т ²¹ / ѿ словѣнскаго азька
нѣколко крше / нѣ. н елнцѣ же не обрѣ^т кршенѣ^х, он / же крѣнѣвѣ н н
прнведе на правослаѣнж / а вѣрж. н напнсавъ нмѣ, кннгы слав / вѣнскы^м
азько^м. н сн^х нже обрѣтн на / вѣрж хр^т тїанскжа, нд тыжца²².

Бы / же въ срацннѡ съпрѣвнїе о стѣн тронцн. / н послаша срацннѣвнѣ
къ Мнханлоу црю / о стѣн тронцн, н о правослаѣнѣн вѣрѣ. / он же посла
въскорѣ Фнлосѡфа тамо н / тн. он же ше^а обанчнѣвѣ Махметовж / нечь-
стнѣжа ересь. н быша посрамленн ѿ Фнлосѡфа. н напошж егѡ ѡба / днїѣ^м
съ їадо^м. он же бжїеж блгтїеж не²³ // врѣж енѣ бы ѿ обанїа н^х.

Посланн же / быша посланнцн ѿ хазарїж кнаса га / ггана²⁴ къ Мн-
ханлоу црю. ншжше чѣка / въ еже наоучнтн нхѣ правослаѣнжа вѣрж / хр^тї-
анскжа. понеже н еше нмѣ не сж / ше^а хр^т тїанѡм. нападѣахж на нн^х
срацн / не, н еврее. прнвѣстн н^х на свож нечьстї / вжа ересь. Црѣ же Мн-

Ханлъ послѣ Кѡ / нстантина Философа. съ брато²⁵ его / Мефодѣемъ. ѿнн²⁵
же ше ше до Херсона / наоучити са жидовсконъ вѣсѣдѣ²⁵ н / кннга²⁵. на
ѡсмъ²⁵ чѣсти граматникѣ / прѣложнѣ. н обрѣ²⁵ тоу самарѣнннн / н самар-
ренскыж²⁶ кннгы. Н на мѣтѣжъ въ / зложнѣ себе н ѡ ба рѣзоу²⁶ възспрнѣ²⁶
чѣсти / нача кннгы тыа. н крѣти того н сна е / го.

Н слыша тоу, яко н стынъ Кланме / нтѣ н еше въ морн лежнѣ. съ-
творнѣ / мѣтѣжъ, н оубѣждѣ архіеппа Херсонн / скаго, съ клнрнскѡ възсѣ²⁷.
н възлѣзѣ въ кѡрѣбѣль. нажшем же нмѣ²⁷ на мѣсто / н отншнвшоу са морю
велнн, н нача / ша копатн н пѣтн, н авіе бы вонѣ яко / кадѣлъ мнѡ-
жаншн²⁸. н пото²⁸ стѣа его / мѡщн явнша са, нхже въземше съ ве / лн-
кочѣстѣж²⁸ н словожъ. възнесѡша н²⁸ / въ гра²⁸.

л.237б Н ѡ того града нзше²⁹ Философъ, / пѣжъ шествоуа. н се рѣтнннн вѡе
вжгрѣ // стн нападѣ ша на нь. Философъ же мо / антѣжъ сътворнѣ, н ѡннѣ²⁹
оубѣщавѣ, н / съсѣ ше покланннша²⁹ емоу н ѡпровѣдн / ша н съ чѣстѣжъ.

Н възлѣзшоу въ кѡрѣбѣль / н пѣтн са ать Хазарска. н нзше³⁰ на нѣ /
кое езеро Каврѣскынъ гѡрѣ, н доше шоу же / до кнѣза Хазарскаго гаггана.
н тоу съ / бравше са срацннѣ, н еврѣе, съ Философѡ. мнѡгѣа полѣ сътвор-
ше, Филос / фъ же съ братѡ своѡ Мефодѣѣ. облнчн зло / чѣстнѣжѣ н ерѣсь, н
ннзложн н. гагга / н же вндѣвѣ Философа облнчнѣша нх / ерѣсь, н въ-
зѣпн велѣ³⁰ гласѡ. Се внждѣ / Философа бжѣжъ, помѡщѣжъ, грѣдына /
/ жидѡвскѣа на земаа ннзврѣгша. а / срацннскѣа на онѣ полѣ рѣкы
прѣврѣже. / Кѡнстандѣн же Философѣ, наоучн възса / лѡдн, н гаггана право-
славнѣн вѣрѣ, / н крѣти его н с³¹ велнкы мѡжен³⁰. н ннѣ. мнѡсѣ. Гагган
же прннесѣ емоу мнѡ / гыа дѣры. онже не възхѡтѣ прнѣтн н / нж нспрѡсн
емоу мнѡжѣство дѣшѣ³¹ плѣнѣ / ны Хрѣстѣанъ.

л.238а ѡшешоу же емоу ѡ тѣдоу / н дошешоу до безѣвѣдннн мѣсть, н
обрѣ³² / тѡша же водѣ сланнѣ. сътвори же тѣн³² / мѣтѣжъ, н оусладн са вода.
н пнѣвѣ сам³² / н сжцѣннмъ съ нн. н доспѣвше до Херсона. / н тоу провѣща
о архіеппѣ пѣ то³² градѣ, ја // ко хѡще ѡ жнтѣя сѣго прѣстѣвнтн са. яко /
же н бы.

Н по то³³ прнше³³, въ Фоулскынъ а / зыкѣ н тоу обрѣте дѣвѣ велнкъ.
съра / стѣшжъ съ черѣшжъ. емоужѣ трѣвѣ творѣ / хѣ нарнцѣжше Алѣксандрѣ.
Философъ же оу / вѣщавѣ тыа лѡдн правѡвѣрнѣн вѣрѣ. дѣ / б же тѣн³³
раскопавѣ н съсѣче. н пото³³ въз³³ / вратн са въ Црнгра³³.

Н тоу обрѣть посла / мнны послаи къ црю, ѿ Ратислава кнѧ / за
велны Миравиж. просаше крще / нѧ н оучителъ православленъ вѣрѣ. То /
гда црѣмь посланъ бы въ скорѣ Филосовфѣ / съ братѣ его. н шѣшѣ³⁴
до Велны³⁵ Мира / виж. н прнать бивъ Ратиславо кнѧсе / н тоу прѣ-
ложнѣ кннги нз грѣчьскыиъ въ / славетьскыиъ³⁶ азькы. н крѣтнѣ н , н прн/
вѣде къ православленъ вѣрѣ. н наоучнѣ / н славетьскыиъ кннга .

Н по то шѣ въ Па // нописъ. н тоу прнать бивъ, ѿ Квцела / кнѧса
Льшьскаго. н по то прнать тѣ³⁷ / н н оученикъ н наоучнѣ н православленъ /
н вѣрѣ. н славетьскыиъ кннга . Н мнѣ / гы еретны тоу обрѣть н ересь
н обличн / н посрамн. Филосовф же испросн ѿ кнѧ / за павненныиъ хрѣтѧнъ,
ѣс дшъ н свободн / н .

л.238б Н оувѣдѣв же еппѣ ѿ Филосовфѣ / посла за нь прѣйтн въ Рнмъ. Фн-
лософъ / же носѧ стго Кланмента тѣло, прѣнде // въ Рнмъ. Слышав же се
папа рнмскыиъ / Андриянъ ѿ тѣлесе стго Кланмента, н ѿ / прнхожденн Фнло-
совфа, срѣтѣ его съ чѣ / стѣж н съ вѣсѣмъ причѣто, съ свѣщамн н / ка-
дѧлы блгоуханныи н добровѣнны / мн. н вѣлобызав³⁸ же папа тѣло
стго / Кланмента, н вѣнесѣша ѣ въ Рнмскыиъ / гра . Филосѣфа³⁹ же прѣать
папа съ лю / бовѣж н велнокѣ чѣстѣж. послѣ стѣвоуж / ше же емѣ оученици
Филосововн ѿ / Панопѣж, н ѿ Мирави. По повелѣнѣ / м же пѧппнѣ ѿщѣннн
быша ѿ двѣ / ю епѣ поѣ. Формисѧ же н Квндра . Жн / двѣ же прнхѣж-
даахъ къ Филосѣфѣ / на прѣ. н еше же н епѣ пн нѣщѣн ерети / цн съ
нѣмн прнше ше. н обличашѣ⁴⁰ зло / чѣстнѣжа ересь, н посрамлѣашѣ н . /
Мнѣшн же люде ѿ рнмляныиъ хѣждаахъ / къ немѣ. н оучашѣ⁴¹ н ѿ право-
славленъ вѣ / рѣ шнн же въ слоухы⁴² своѧ вѣлагдаахъ / егова оученѧ.

л.239а Н по то вѣспрнѣ мнн / шьскыиъ вѣразѣ. н тогда наре нь быстѣ / Кв-
рѣлъ въ томъже мнншьствѣ вѣразѣ / прѣвы, н днен н оувѣдѣвѣ ѿ свое
прѣ / ставленн. н прнзвавъ оученика своего / нже вы епѣ пѣ, Вѣлнкѣж⁴³. Савѣж.
Аггелара. Горѣзда. Наоѣма. н сн оувѣщавъ ѿ православленъ вѣрѣ наоучн
// въ н , н тако прѣда дѣхъ своѧ въ рѣцѣ ба / жнѣ⁴⁴. егоже нз мѣда
вѣзлюбнѣ. то/гоже⁴⁵ мѣтвамн да оутѣрдѧнтѣ гѣ вѣ вѣсѣ / црѣтѣ право-
славыиъ хрѣтѧнъ, вѣкы вѣ / кѣ . н да спѣвнтѣ на гѣ вѣ црѣтѣв свое /
мѣ вѣкы бескѣнечныѧ.

Почн же Кв/нстандѣнъ, нарнцаемын Курѣлъ, сын / лѣтѣ⁴⁶, мѣтн . мѣца
Феврѣварѣа, дѣ днѣ . / в лѣ стѣоз. ннднктѣвна втораго. н по / ложено бы

Ч ТНОЕ ТѢЛО ВЪ ЦРКВН СТГО / КАНМЕНТА. НДѢЖЕ ЛЕЖИТЬ Н ТѢЛО СТГО СЕ / ГО.
 Н ДО СЕЛН ЖЕ СТЫА РАКЫ ЕЮ ТВЧНТА / ЦБЛЕВНЫА ДАРЫ, ПРНТБКАЖЩН КЗ
 ННМ / СЪ ВЪРОЖ Н ЛЮБОВІЖ. НМЖЕ МЛТВАМН / ДА СПО БНТЬ НА ГЪ БЪ. ПОЛОУ.
 ЧНТН ВЪЧНЫ / Н БЛГЪ. БЛГ ТІЖ⁴⁷ Н ЧЛКОЛЮБІЕМЪ ЕДННО / РОДНАГО СВОЕГО СНА
 Н ГА НАШЕГО ІУХА / КОУПНО ЖЕ Н ДХОМЪ СВОИМЪ СТЫМЪ. НННѢ Н ПРНО Н ВЪ
 ВЪКЫ ВЪКѢМЪ. А / МННЪ : ~

Разночтения: 1 нмѡше — Л₃, 2 велнкы — Л₃, 3 лъвь — Л₂, 4 блгчствны — Л₃, 5 квстандѣ —
 Л₁, 6 тѡ — Л₂, 7 маа нець — Л₂, 8 показоуѡща — Л₂, 9 гла — Б, 10 а — Л₂, 11 тѡ — Л₂, 12 оукла-
 нѡѡ са — Л₂, 13 бѡгаѡ — Л₂, 14 прѡбываѡ — Л₂, 15 пѡнн^х — Л₂, 16 довродѡтѡан — Л₂,
 17 тѡ — Л₂, 18 лъва — Л₂, 19 арнѡментны — Л₂, 20 іванъ — Л₂, 21 обрѡтнѡ — Л₂, 22 тысѡща — Л₂,
 23 блгодѡтїѡ — Л₂, 24 гагано — Л₂, Б, 25 осмь — Л₂, 26 самаренскыа — Л₂, 27 нмже — Л₂, 28 съ
 велнкож чѡстїѡ — Л₂, 29 велнмь — Л₂, 30 мѡжїн — Л₂, 31 мѡжѡ — Л₂, 32 тѡ — Л₂, 33 тѡ — Л₂,
 34 ше ше — Л₂, 35 велнкыа — Л₂, 36 словескы — Л₂, 37 тѡ — Л₂, 38 обловнзав — Л₂, 39 фнло-
 софѡвь — Л₂, 40 обанчаше — Л₂, 41 очааше — Л₃, 42 слоухн — Л₂, 43 вѡлїкїѡ — Л₂, 44 жнваго — Л₃,
 45 тогожде — Л₂, 46 лѡтѡмь — Л₃, 47 блгодѡтїа — Л₃.